

# โลกทรรศน์ทางการเมืองของชาวไทย ภาคใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรม ท้องถิ่นภาคใต้

เฉลิมชัย สงศรี

## ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. บทความนี้มุ่งเสนอความรู้ ความคิดในแง่มุมการเมืองเป็นสำคัญ
๒. โลกทรรศน์ทางการเมืองของชาวไทยภาคใต้ ในบทความนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของโลกทรรศน์ทางการเมืองของชาวไทยภาคใต้ทั้งหมด
๓. โลกทรรศน์ทางการเมืองของชาวไทยภาคใต้ ในบทความนี้ศึกษาจากหลักฐานทางวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เท่านั้น
๔. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ในบทความนี้หมายถึง วรรณกรรมลายลักษณ์และข้อมูลมุขปาฐะ (วรรณกรรมมุขปาฐะ) และวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ในที่นี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ทั้งหมด



## นิยามศัพท์เฉพาะ

๑. โลกทรรศน์ หมายถึง ภาพที่แลเห็นหรือหยั่งเห็นสิ่งต่าง ๆ อันเกิดจากความรู้ ประสบการณ์ และวัฒนธรรมที่สืบทอดของแต่ละบุคคล หรือกลุ่มชนแต่ละกลุ่ม<sup>๑</sup>

๒. การเมือง หมายถึง พฤติกรรมหรือกิจกรรมที่มีผลกระทบกระเทือนต่อสาธารณชน หรือคนหมู่มาก คือ เกี่ยวข้องในระดับที่กว้างหรือสูงกว่าระดับกลุ่มเพื่อนฝูง หรือภายในวงศ์เครือญาติ<sup>๒</sup>

๓. ภาคใต้ หมายถึง ๑๔ จังหวัดภาคใต้ ตามการแบ่งเขตภูมิศาสตร์ของประเทศไทย

วรรณกรรมหรือวรรณคดีย่อมสัมพันธ์กับสังคมอย่างลึกซึ้ง เพราะสังคมเป็นแหล่งให้กำเนิดวรรณกรรมและวรรณกรรมเป็นสิ่งที่ทำหน้าที่สะท้อนภาพสังคม ผู้สร้างวรรณกรรมอยู่ในสังคมใดก็จะนำเอาสภาพของสังคมนั้นบันทึกไว้ในวรรณกรรม<sup>๓</sup> จึงมีคำกล่าวจนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ให้ดูวรรณคดีจากสังคม และดูสังคมจากวรรณคดี จึงจะเป็นการศึกษาที่ถูกต้อง

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมและเป็นสัตว์การเมือง ความเป็นสัตว์ทางการเมืองของมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ ทั้งนี้เพราะถ้ามนุษย์ไม่เป็นผู้กระทำทางการเมือง ก็ต้องเป็นผู้ถูกการเมืองกระทำ ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรงก็โดยอ้อม อาจเป็นไปได้

<sup>๑</sup>ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา โลกทรรศน์ไทยภาคใต้ หน้า ๒

<sup>๒</sup>บรรพต วีระสัย และสุชุม นวลสกุล รัฐศาสตร์ทั่วไป หน้า ๔๕

<sup>๓</sup>จำเริญ แสงดวงแข วิเคราะห์วรรณกรรมของจิตร ภูมิศักดิ์ ปริญญา-นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต หน้า ๑

<sup>๔</sup>พรศักดิ์ พรหมแก้ว วรรณกรรมการเมืองของเทียนวรรณ ปริญญา-นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต หน้า ๑



ไปในแบบรู้สำนึก หรือไม่รู้สำนึกก็ได้ การเมืองจึงเข้ามาเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนตายทีเดียว ดังนั้นเป็นที่แน่นอนว่า บุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่างๆ จะต้องมีแนวคิด มีโลกทรรศน์ทางการเมืองมากบ้าง น้อยบ้างตามเงื่อนไขของสังคม และสภาพแวดล้อม และโลกทรรศน์ทางการเมืองดังกล่าว ส่วนหนึ่งย่อมปรากฏออกมาในวรรณกรรม

ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา ได้กล่าวถึงโลกทรรศน์ไทยภาคใต้ ไว้ว่า<sup>๑</sup> โลกทรรศน์ของชาวไทยภาคใต้มีที่มาจากความรู้ ประสบการณ์และวัฒนธรรม โดยเฉพาะในส่วนของวัฒนธรรมนั้นมีความสำคัญยิ่ง ซึ่งวัฒนธรรมได้สร้างสมขึ้นมาจากศาสนา อาชีพ สภาพแวดล้อม และการศึกษาอบรม โลกทรรศน์ของชาวใต้จะปรากฏออกมาในลักษณะของค่านิยมพื้นฐาน ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๕ ประการคือ ลักษณะความเป็นมนุษย์ ลักษณะของบุคคล ระยะเวลา อาณาเขตหรือบริเวณ และกิจกรรม หรือกล่าวสรุปได้ว่า โลกทรรศน์ของชาวไทยภาคใต้ จะปรากฏต่อบุคคล ต่อธรรมชาติ และต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

ก่อนที่จะกล่าวถึงโลกทรรศน์ทางการเมืองของชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้นั้น ก็ควรที่จะทราบถึงภูมิหลังทางการเมืองการปกครองของไทยพอสังเขป เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การรวมตัวเป็นราชอาณาจักรของไทยมีขึ้นเป็นแห่งแรกคือ กรุงสุโขทัย ต่อมาก็คือ กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน (๒๕๒๙) ตามลำดับ กล่าวได้ว่า ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ ประเทศไทยตกอยู่ภายใต้การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมารูปแบบการปกครองได้เปลี่ยนไปเป็นแบบประชาธิปไตย และเมื่อพิจารณาถึงองค์การบริหารประเทศ จะพบว่าศูนย์รวมอำนาจจะอยู่ที่เมืองหลวง แม้กระทั่งในปัจจุบันก็ยังคงเป็นเช่นนั้น ดังนั้นความสัมพันธ์ของโครงสร้างการปกครองระหว่างเมืองหลวง กับหัวเมืองต่าง ๆ จึงอยู่ในลักษณะที่เมืองหลวงเป็นฝ่ายกระทำหรือกำหนด ส่วนหัวเมืองจะเป็นฝ่ายถูกกระทำ ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้

<sup>๑</sup>ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา โลกทรรศน์ไทยภาคใต้ หน้า ๕-๑๔



ในสมัยสุโขทัยยังไม่ปรากฏชัดเจนนักทั้งนี้เนื่องจาก การรวมตัวเป็นรัฐยังอยู่ในวงจำกัด หัวเมืองบางแห่งยังมีความเป็นอิสระ ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้เริ่มชัดเจนและเป็นรูป-  
ร่างมากขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาและปรากฏอย่างเด่นชัดในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

จากเงื่อนไขของความสัมพันธ์ทางการเมืองข้างต้น จึงทำให้ดูเหมือนว่า การศึกษาเรื่องราวทางการเมืองการปกครองจะผูกพันอยู่กับ "วัฒนธรรมหลวง" ซึ่ง วัฒนธรรมหลวงเป็นวัฒนธรรมที่เก็บรักษาและถ่ายทอดจารีตของตนโดยผ่านตำรับที่ เขียนขึ้นเป็นลายลักษณ์ คติที่เกี่ยวข้องกับรัฐของวัฒนธรรมหลวงจึงเสนอภาพของ ความสัมพันธ์ทางสังคม หน้าที่ของรัฐ ของกษัตริย์ และของประชาชนจากสายตา ของชนชั้นสูงที่มีการศึกษาเท่านั้น<sup>๑</sup> ขณะเดียวกันการศึกษาโลกทรรศน์ทางการเมือง การปกครอง ในลักษณะของ "วัฒนธรรมราษฎร์" มักถูกมองข้ามและไม่ได้รับความ สนใจ ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากระบบการเมือง การปกครอง ตลอดจนการศึกษานั้น เอง ที่เป็นตัวกำหนดสถานภาพ ความรู้ ความคิด และการแสดงออกทางการเมือง ดังนั้นจึงมักมีผู้มองพัฒนาการความคิดทางการเมืองของประเทศไทยในภูมิภาคต่าง ๆ ว่า เหมือน ๆ กัน แท้ที่จริงแล้วในความเหมือนย่อมมีความต่าง สำหรับในภาคใต้ นั้น มีอาจกล่าวได้ว่า โลกทรรศน์ทางการเมืองของชาวไทยภาคใต้จะมีความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ แตกต่างจาก "วัฒนธรรมหลวง และภาคอื่นโดยเด็ดขาด" และมีอาจ กล่าวได้ว่า โลกทรรศน์ทางการเมืองของชาวไทยภาคใต้จะเหมือนกับวัฒนธรรมหลวง และภาคอื่นเป็นพิมพ์เดียวกัน" เช่นกัน ทั้งนี้เพราะมีความต่างในความเหมือนและมี ความเหมือนในความต่าง

ภาคใต้เป็นดินแดนที่เข้ามาอยู่ในระบบการปกครอง "จารีต" ตั้งแต่ต้น อยุธยา หรือก่อนหน้านั้น ซึ่งจะเห็นได้จากตำนาน กฎหมายและการ "กบฏ" ของ เมืองในภาคใต้เป็นครั้งคราวตลอดมา เราจึงไม่อาจเห็นแบบการปกครองที่เป็นลักษณะ พิเศษของหัวเมืองภาคใต้<sup>๒</sup> แต่เนื่องจากภาคใต้มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ห่างเหิน

<sup>๑</sup> นิธิ เอียวศรีวงศ์ "คติที่เกี่ยวกับรัฐของประชาชนไทยจากวรรณกรรม-  
ปักษ์ใต้" วารสารธรรมศาสตร์ ๓ : ๑๔๒-๑๖๑ กันยายน ๒๕๒๖

<sup>๒</sup> อาคม พัลยยะ "ลักษณะบางประการของการปกครองที่สังเกตได้จาก  
วรรณกรรมภาคใต้" รุสมีแล ๒ : ๓๘-๔๓ มกราคม-เมษายน ๒๕๒๘



จากศูนย์วัฒนธรรมหลวง<sup>๑</sup> มีวิวัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองมานาน ลักษณะพิเศษบางอย่างภายในกรอบที่ส่วนกลางกำหนดจึงมีอยู่<sup>๒</sup> จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น จึงได้ศึกษาโลกทรรศน์ทางการเมืองของชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้โดยจะพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้

- ก. โลกทรรศน์เกี่ยวกับรัฐ
- ข. โลกทรรศน์เกี่ยวกับการปกครองและชนชั้นปกครอง
- ค. โลกทรรศน์เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในสังคม

#### ก. โลกทรรศน์เกี่ยวกับรัฐ

โลกทรรศน์เกี่ยวกับรัฐ กล่าวได้ว่าเป็นโลกทรรศน์สากลประการหนึ่ง ชนในสังคมใด รัฐใด ย่อมมีโลกทรรศน์เกี่ยวกับสังคมนั้น รัฐนั้น วรรณกรรมในยุคสมัยที่ผ่านมามีหลายเรื่องที่ได้แสดงแนวคิด-โลกทรรศน์เกี่ยวกับรัฐ เช่น ยูโทเปีย ของ โทมัส มอร์ อุดรุกรุทวิในไตรภูมิพระร่วง คำบลธารดอกยี่โถ ของ เกาหยวนหมิง เป็นต้น สำหรับโลกทรรศน์เกี่ยวกับรัฐของชาวไทยภาคใต้ ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ มีลักษณะดังนี้

##### ๑. เป็นรัฐขนาดเล็ก

"รัฐ" ในโลกทรรศน์ของชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมนั้นมี "ขนาดเล็ก" แม้ว่าจะมีการบรรยายความมโหฬารพันลึกไว้เกี่ยวกับพระราชหรือ พระราชวัง แต่ก็เห็นได้ชัดว่าเป็นรัฐที่มีขนาดเล็กในทางภูมิศาสตร์<sup>๓</sup> ซึ่งปรากฏออกมาในวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ เช่น

---

<sup>๑</sup> นิธิ เอียวศรีวงศ์ "คติที่เกี่ยวกับรัฐของประชาชนไทยจากวรรณกรรม-ปักษ์ใต้" วารสารธรรมศาสตร์ ๓ : ๑๔๒-๑๖๑ กันยายน ๒๕๒๖

<sup>๒</sup> อาคม พัลนิยะ "ลักษณะบางประการของการปกครองที่สังเกตได้จากวรรณกรรมภาคใต้" รัฐมิต ๒ : ๓๘-๔๓ มกราคม-เมษายน ๒๕๒๘

<sup>๓</sup> นิธิ เอียวศรีวงศ์ ล.ด. หน้า ๑๕๐



ในคตชีวานบ้าน อำเภอสทิงพระ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ได้มีนิทาน  
ชาวบ้านหลายเรื่องกล่าวถึงรัฐไว้ว่า

"...เมืองพาราณสีนี้เขาต้องการหนังสือพระยาราชสีห์ กะป่าวร้องว่าถ้าใคร  
รับภาระได้ไปหาหนังสือพระยาราชสีห์มาให้แล้วกะอี่แบ่งเมืองให้สักครึ่งหนึ่ง..."

(คตชีวานบ้าน เรื่อง เซยชาย หน้า ๖๙)

"...เมืองเศรษฐี เจ้านายชื่อนายทนต์...มีลูกสาวชื่อ บัวโพน...เมื่อลูก  
สาวใหญ่เติบโตสาว พ่ออยากให้มีคู่ครองเที่ยวเลิบบหาชาย ป่าวร้องให้มาเลือกคู่ คนมา  
กันมาก..."

(คตชีวานบ้าน เรื่อง คนโง่ หน้า ๙๔)

"มีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่ง เป็นผู้ชอบไล่เนื้อ ...วันหนึ่งไปเจอยักษ์  
ยักษ์จะฆ่าเมื่อกลับมาถึงเมืองแล้ว ก็ประกาศป่าวหาผู้ที่ประบาศักดิ์คนนี้ ให้พวก  
เสนาออกประกาศป่าว..."

(คตชีวานบ้านเรื่อง ประวิติยักษ์ที่เขาทำรูปภาพ  
เรื่องไว้ที่บานประตูวัดหรือว่ามูมวัด หน้า ๙๖)

ในเรื่องวันการ เมื่อมเหสีของท้าวไพสาลี ป่วยต้องการกินปลาทุ ก็ใช้วิธี  
ฉ้อโกงร้องป่าว ความว่า

|                   |                      |
|-------------------|----------------------|
| "ขอท้าวให้เอาม้อง | ดีป่าวร้องขานาวา     |
| ฟังนางท้าวสั่งมา  | เหวี่ยงเสนาจงเร็วไว  |
| จงป่าวชาวใต้เหนือ | ทางบกเรือจัดกันไป    |
| ท่านจงเอาม้องชัย  | ดีประกาศหาถามปลาทุ " |

(วันการ หน้า ๖๖)



หรือตอนที่ท้าวไกรลาส ป่วย แล้วต้องการเสวยมะพร้าวกะทิหอม ก็มีการ  
ตั้งร้องป่าวเช่นกัน ความว่า

|                  |                        |
|------------------|------------------------|
| ของใครในบุรี     | หาไม่มีสิ้นกรมกรอม     |
| ตรัสหาขุนหมื่นจร | ให้ตั้งร้องเที่ยวสืบหา |

(วันคาร หน้า ๗๐)

"การตั้งร้อง ร้องป่าวประกาศ" เป็นธรรมเนียมการประกาศข้อราชการ ซึ่ง  
จะกระทำกันในรัฐที่มีขนาดเล็ก และรัฐที่มีประชากรน้อย<sup>๑</sup> ทั้งนี้เพราะการตั้งร้อง  
ร้องป่าว เป็นการบอกหรือแจ้งข่าว แก่ประชาชนในวงพื้นที่จำกัด ไม่ใหญ่โตเกินไป  
ซึ่งอาจใช้วิธีเดินเท้า พายเรือ ฯลฯ ไปบอกกล่าว ซึ่งคล้าย ๆ กับวิธีการของ  
"นครรัฐ" ในกรีก สเปนดาร์ ในสมัยก่อน ซึ่งเป็นรัฐขนาดเล็ก และมีประชากรน้อย  
จากจุดที่มีการตั้งร้อง ร้องป่าว ทำให้ตีความได้ว่า ลักษณะทางภูมิศาสตร์และประชากร  
ของรัฐมีขนาดเล็ก ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับเมืองที่มีขนาดใหญ่จะพบว่า การประกาศ  
ข้อราชการ จะเป็นไปในลักษณะของ "สารตรา" หรือ "หมาย" ถึงเมือง หัวเมือง  
เจ้ากรม เป็นต้น นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่า โครงสร้างหรือระบบของรัฐดังกล่าวมิได้  
ใหญ่โต ซับซ้อน มิต้องผ่านกระบวนการหรือขั้นตอนหรือสถาบันที่ยุ่งยาก กล่าวคือ  
มีข้อราชการใดก็ป่าวประกาศได้โดยตรงทันที

รัฐดังกล่าว เป็นสังคมขนาดเล็ก ประชากรจำนวนน้อย รากฐานความ  
สัมพันธ์ของประชาชนในรัฐ จึงอยู่ในลักษณะของเครือญาติ มิตรสหาย เป็นความ  
สัมพันธ์ที่ "ประสานสาย" "ประสานโลหิต" กันอย่างแนบแน่น ความรัก-ความ  
อบอุ่น-ความเอื้ออาทร ระหว่างบุคคลมีอยู่มาก ลักษณะเช่นนี้จะพบอยู่ในรัฐ(สังคม)  
ดั้งเดิม สังคมชนบทที่ไกลจากวัฒนธรรมเมือง และหาได้ยากยิ่งในสังคมเมืองปัจจุบัน  
ลักษณะดังกล่าว สะท้อนออกมาในเพลงกล่อมเด็ก ซึ่งเป็นข้อมูลทางมุขปาฐะที่เป็น  
ตัวแทนของความคิดร่วม และแพร่กระจายในสังคมอย่างกว้างขวางเช่น

<sup>๑</sup> นิธิ เอียวศรีวงศ์ "คดีที่เกี่ยวกับรัฐของประชาชนไทยจากวรรณกรรม-  
ปักษ์ใต้" วารสารธรรมศาสตร์ ๓ : ๑๔๒-๑๖๑ กันยายน ๒๕๒๖



|                           |                                     |
|---------------------------|-------------------------------------|
| ฮา...เอ้อ...พ่อทองหล่อเหอ | อย่าขอมैयाไกล                       |
| ขอแค่แค่หัวใจ             | เรือนต่อชายคา                       |
| อดหมางไดยืนหมาง           | อดยาไดยืนยา                         |
| เรือนต่อชายคา             | ไต่หมางไต่ยาทองร้อยเอ้อ...เหอ...ซัง |

(โลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลง  
กล่อมเด็ก หน้า ๗๘)

จากบทเพลงกล่อมเด็กข้างต้น ทำให้ทราบว่าชาวไทยภาคใต้เกิดที่ใดก็มักจะ  
อยู่ในหมู่บ้านของตนโดยไม่ย้ายถิ่น ญาติผู้ใหญ่ก็จะปลูกฝังให้บุตรหลานของตน  
แต่งงานกับคนบ้านใกล้เคียง<sup>๑</sup> ลักษณะเช่นนี้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในวงศ์  
เครือญาติ ซึ่งปรากฏชัดในสังคมขนาดเล็ก นอกจากนี้หากมีการย้ายถิ่นซึ่งเสมือนเป็น  
การตัดความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และสังคมก็จะมีคร่ำครวญอาลัยอาวรณ์ถึงวงศ์  
ญาติและถิ่นกำเนิดด้วย เช่น

|                       |                                  |
|-----------------------|----------------------------------|
| ฮา...เอ้อ...นาหว่าเหอ | นาหว่าหลังไทรไม่ใช่แค่           |
| ไกลทั้งพ่อทั้งแม่     | ไกลญาติวงศ์และพงศา               |
| กลับชาติไปเกิดควนธานี | ก็ปีเล่าหวนได้กลับมา             |
| ไกลญาติวงศ์และพงศา    | ยากนักพ่อทูล...เอ้อ...เหอ...หว่า |

(โลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลง  
กล่อมเด็ก หน้า ๗๙)

นอกจากนี้ลักษณะของรัฐแต่ละรัฐมีขนาดเล็กในทางภูมิศาสตร์ ระยะเวลา  
ในการเดินทางจากเมือง ๆ หนึ่ง ไปยังอีกเมืองหนึ่งจะใช้เวลาเดินทางไม่นาน เช่น  
ในเรื่องวันคาร ระยะเวลาในการเดินทางไปค้าขายยังเมืองต่าง ๆ จะใช้เวลาเพียง ๓  
วันบ้าง ๗ วันบ้าง เป็นต้น เช่น

---

<sup>๑</sup>จำเริญ แสงดวงแข โลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลงกล่อม-  
เด็ก หน้า ๗๘



สามวันเพื่อนประเวศ                      ลูถึงเขตพระนคร  
 ปลงใบทอดสมอก่อน                      แล้วจุดประทัดยิงปืนใหญ่  
 (วันคาร หน้า ๖๙)

เจ็ดวันพลันลุล่วง                      ถึงเขตข้างบุรีศรี  
 หยุดเรือที่ทุกที                      บนสินค้าของหลวงถวาย  
 (วันคาร หน้า ๗๒)

ลักษณะของ "รัฐ" ของชาวไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมดังกล่าว มี  
 อาจบ่งบอกอาณาเขต รูปร่างหรือรายละเอียดอื่นใดได้อย่างชัดเจน อาจกล่าวได้ว่า  
 มีลักษณะคล้ายหมู่บ้าน กล่าวคือ เป็นแหล่งชุมชนที่มีประชาชนอยู่อาศัยกันหนาแน่น  
 มีการจัดองค์กรเปิดเสรีจากรัฐนั้น ๆ หรือกล่าวได้ว่าเป็นเมือง ๆ หนึ่งที่มีผู้ปกครอง  
 และผู้อยู่ใต้ปกครองเป็นหน่วยทางเศรษฐกิจที่สามารถบำรุงเลี้ยงตนเองได้ รัฐในแนว  
 คิดนี้จึงมีความสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง มีความเป็นอิสระในตัวของมันเอง รัฐดังกล่าว  
 ค่อนข้างจะมีความคลุมเครือในด้านขอบเขตจนยากที่จะให้คำจำกัดความให้ชัดเจนได้  
 แต่ก็พอมองเห็นโครงร่างว่าเป็นรัฐขนาดเล็ก ซึ่งในส่วนนี้สอดคล้องกับการละเล่นทาง  
 ใต้อย่างหนึ่งก็คือ เพลงบอก ซึ่งมีเพื่อแจ้งข่าวต่าง ๆ ในชุมชนขนาดเล็กนั่นเอง  
 ดังนั้นพึงเข้าใจว่า "รัฐ" ของประชาชนในที่นี้เป็นไปตามคติของวัฒนธรรมราชรัฐ  
 มิใช่ตามคติของวัฒนธรรมหลวง และที่สำคัญรัฐของประชาชนมิใช่ "เมืองหลวง"  
 หรือ "ราชธานี" ในทัศนะของรัฐแบบจักรวาลของชนชั้นสูง ซึ่งรัฐแบบจักรวาลของ  
 ชนชั้นสูงเป็นรัฐอีกแบบหนึ่ง ซึ่งต่างไปจากรัฐของประชาชนในวัฒนธรรมราชรัฐ

## ๒. การสร้างรัฐ

โลกทรรศน์เกี่ยวกับการสร้างรัฐมีว่า รัฐเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยไม่ยากนักใน  
 ความหมายว่าเกิดขึ้นได้บ่อย การสร้างรัฐขึ้นใหม่นั้นขึ้นอยู่กับผู้นำเป็นสำคัญ ผู้นำใน  
 ในการสร้างรัฐหรือเมืองใหม่จะต้องมีลักษณะพิเศษ เช่น เป็นผู้มฤตย์ มีความรู้ความ  
 สามารถ ตลอดจนจะต้องมีกำลังคนเพียงพอที่จะถางป่าแปลงเป็นเมือง บุกเบิกไร  
 นาใหม่ เป็นต้น ปรากฏเป็นหลักฐานในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้หลายเรื่อง เช่น



ในเรื่องวันการ เมื่อวันการได้นางวันพุธ เป็นมเหสี ก็มีได้กลับเมือง ทั้ง  
สองพากันไปสร้างเมืองใหม่ ความว่า

คิดจะสู้พ่อแม่ไกล                      จะเอาใครเป็นกำลัง  
บอกตาว่าจะไปตั้ง                      สร้างพิภพชนเมืองใหม่

(วันการ หน้า ๑๑๐)

ในคตชาบ้านอำเภอสทิงพระ อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา ได้กล่าวถึง  
การสร้างรัฐ หรือเมือง ขึ้นมาหลายเรื่องเช่น

ประวัติบ้านศรีไชย จังหวัดสงขลา ชาวบ้านเล่าว่า แต่เดิมตาลงวิชัย  
ซึ่งมีอายุถึง ๒๐๐ ปี ได้อพยพผู้คนไปอยู่ที่สระศรีมงคล แต่เกิดขัดสนพื้นและน้ำ  
จึงหนีย้ายมาอยู่ในที่ปัจจุบัน ซึ่งมีบทกลอนกล่าวไว้ว่า

มาแรกกล่าวครั้งตั้งเมืองสทิงพระ      โดยเหตุจะสืบสร้างทางกุศล  
ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่สระศรีมงคล      พาชัดสนพื้นและน้ำจำต้องย้าย

(คตชาบ้านเรื่อง บ้านศรีไชยน้อย บ้านศรี-  
ไชยใหญ่ หน้า ๓)

ประวัติบ้านคลองควน กล่าวว่า ชุมชนแห่งนี้เกิดขึ้นเพราะชายคนหนึ่งชื่อ  
ตาควน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ ได้เข้ามาอาศัยบริเวณนั้น ต่อมามีคนอพยพตั้งถิ่นฐานมาก  
ขึ้น

(คตชาบ้านเรื่อง      ประวัติบ้านคลองควน  
หน้า ๒๔๔)

ประวัติบ้านคูบุด กล่าวว่า ชุนปลัดภักดี อพยพมาโดยใช้วิธีชิมดู จนมาถึง  
คูบุด จึงพำนักอยู่ที่นั่น ต่อมาได้เป็นนายบ้านคนแรก และเป็นต้นตระกูลสุรคำแหง  
อันเป็นนามสกุลของคนหมู่มากในหมู่บ้าน

(คตชาบ้าน เรื่อง บ้านคูบุด หน้า ๓)



การสร้างชุมชน หรือ รัฐขึ้นมาใหม่ โดยการถางป่าแปลงเป็นเมืองปรากฏ  
อยู่เป็นหลักฐานทั่วไปในนิทานพื้นบ้านตลอดจนในวรรณกรรมประโลมโลก การสร้าง  
ชุมชน หรือรัฐขึ้นมาใหม่ อาจมีสาเหตุในการสร้างต่าง ๆ กันไป เช่น เป็นเพราะ  
ความอึดคักขัดสน เป็นเพราะความคับอกคับใจต้องแยกตัวออกมา เป็นเพราะต้องการ  
แสวงหาดินแดนของตนในฐานะผู้บุกเบิกเป็นต้น จึงดูเหมือนว่า การกระทำดังกล่าว  
มิใช่ของยากเกินไป

### ๓. รัฐต้องมีความอุดมสมบูรณ์

รัฐในฐานะเป็นชุมชนทางการเมืองทางสังคม ย่อมมีประชาชนอาศัยอยู่  
จำนวนหนึ่ง ปัจจัยหนึ่งที่สามารถทำให้ผู้คนรวมอยู่ได้ก็คือ ความเป็นชุมชนที่อุดมทาง  
เศรษฐกิจ จุดมุ่งหมายของการรวมเป็นรัฐก็เพื่อการผลิตเพื่อดำรงชีพ ความอุดมสมบูรณ์  
ของที่ทำกิน เช่น มีเรือกสวนไร่นา ดินดี น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำลำคลอง ฯลฯ  
จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ปรากฏในนิทานชาวบ้าน เช่น

ในเรื่อง บ้านศรีไชย ตาหลวงวิชัย ได้อพยพผู้คนเนื่องจากที่  
ขัดสนน้ำและพื้น จึงพยายามไปหาถิ่นฐานใหม่ที่อุดมสมบูรณ์กว่า

(คติชาวบ้านเรื่อง บ้านศรีไชยน้อย บ้านศรี  
ไชยใหญ่ หน้า ๓)

ในเรื่อง บ้านอุบุด จะเห็นว่า ขุนปลัดภักดี ได้อพยพผู้คน  
นั่นหมายถึงว่า ดูว่าที่ใดเหมาะแก่การตั้งบ้านเมือง ทำเรือกสวนไร่นา

(คติชาวบ้านเรื่อง บ้านอุบุด ๓)

ในเรื่อง บ้านปลายหาร กล่าวว่า นายมาก ขุน  
แห่งนี้เมื่อ ๒๐๐ ปีมาแล้ว นายมากเห็นว่า ถิ่นนั้น  
หลานเข้ามาตั้งถิ่นฐานสืบมา

(คติชาวบ้านเรื่อง ปลายหาร หน้า ๔๘)



เมื่อพิจารณารัฐของประชาชนดังกล่าวพบว่า เป็นรัฐเกษตรกรรม สิ่งจำเป็นในการดำรงชีพจึงขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็น ดิน น้ำ ฝนฟ้า ฤดูกาล ฯลฯ เป็นสำคัญ

จากข้างต้นก็พอสรุปได้ว่า ในสำนักของคน รัฐก็คือ เมืองหรืออาณาจักรทางการเมืองที่มีความหมายต่อชีวิตของตน ส่วนรูปแบบจักรวาล ราชสำนักและกษัตริย์ นั้นเป็นเพียงอำนาจที่มีอยู่ แต่ห่างไกลและไม่มีความหมายสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเขา อาณาเขตของรัฐก็คือ ตัวเมืองและบริเวณชนบทใกล้เคียง ซึ่งเป็นการมองรัฐในขอบเขตแคบ ๆ<sup>๑</sup>

#### ข. โลกทรรศน์เกี่ยวกับการปกครองและชนชั้นปกครอง

โลกทรรศน์เกี่ยวกับการปกครอง จะพิจารณาใน ๒ ด้านคือ การยอมรับต่อระบบการปกครองของรัฐ และ ปฏิกริยา คัดค้านหรือต่อต้านระบบการปกครองของรัฐ

๑. การยอมรับต่อระบบการปกครองของรัฐ ลักษณะเช่นนี้ปรากฏอยู่ไป ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ภาวะจำยอมที่ต้องยอมรับในอำนาจนั้น ๆ อันเนื่องมาจากอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่า ทั้งทางสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ กำลังคน ปัญญา ฯลฯ เนื่องมาจากความชาชินต่อความเป็นอยู่จนขาดการจ้อร้อร้นทางการเมือง เนื่องมาจากการถูกปลูกฝังอบรมอันมีสาเหตุมาจากศาสนา ะภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น การยอมรับต่อระบบการปกครองของรัฐ ปรากฏมาในรูปต่าง ๆ เช่น การยอมรับในการเกณฑ์แรงงาน การยอมรับในสถานภาพ การยอมรับการถูกลงโทษ เป็นต้น

ปฏิกริยาคัดค้านหรือต่อต้านระบบการปกครองของรัฐ ปฏิกริยาเช่นนี้ปรากฏอยู่  
 วรรณกรรม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภาวะและเงื่อนไขในข้อ ๑ ว่าจะ  
 วรรณกรรมภา ยะ "ลักษณะบางประการของการปกครองที่สังเกตได้จาก  
 ๒ : ๓๘-๔๓ มกราคม-เมษายน ๒๕๒๘



มาก หรือน้อย ลักษณะดังกล่าวปรากฏเป็นหลักฐาน เช่น เรื่องพระรถเมรีของ  
ภาคใต้ เป็นวรรณกรรมที่แสดงถึงความคับข้องใจในระบบของรัฐอย่างชัดเจน โดย  
เฉพาะเกี่ยวกับการเกณฑ์คนเพื่อให้ทำการใด ๆ เช่น

"โรงจิวโรงหุน ปลุกปล้ำทำวุ่น หมี่ไคยुकอยอร ตีรันกันไป  
หมี่ไคยูลับนอร ไหมลคไหมยอร การรอนการด่วน" (โรงจิวโรงหุน ปลุกปล้ำทำวุ่น  
มิได้หยุดหย่อน ตีรันกันไป มิได้หลับนอน ไม่ลดไม่หย่อน การรอนการด่วน)

(วรรณคดีชาวบ้านจากบุคคำ : พระรถเมรี  
หน้า ๓๑๗)

นอกจากนี้ยังมีการเกณฑ์ข้าวปลาอาหารมาจากชาวประมง ชาวสวนอีกด้วย  
"เขอาวนเอาปลา เก็บเอาเหล้าสวน คนหอสองห่อ แดพอส้มควัญ" (ชาววนเอา  
ปลา เกณฑ์เอาเหล้าสวน คนห่อสองห่อ แดพอสมควร)

(วรรณคดีชาวบ้านจากบุคคำ : พระรถเมรี  
หน้า ๓๑๗)

พร้อมทั้งประกาศให้ชาวบ้านทำความสะอาดบ้านของตน ความว่า

"แล้วปาวเซากว้น ถากหยาหนานบ้าน พุนทรายให้ดี แล้วในสามวัน  
ไหม้ทรีเขาจตี..." (แล้วปาวเซากว้น ถากหญ้าหน้าบ้าน พุนทรายให้ดี แล้วใน  
สามวัน ไม่ทันเขาจะตี)

(วรรณคดีชาวบ้านจากบุคคำ : พระรถเมรี  
หน้า ๓๑๗)

นอกจากนี้ยังปรากฏในตอนอื่น ๆ อีกหลายตอน เช่น ตอนฉลองบุตร  
(เมรี) กล่าวว่า "กำหนดสามวัน ใครมามีทัน โทษนั้นถึงตาย เจียนใส่คุกไว้  
ทั้งไพร่ทั้งนาย เก็บบริบฉิบหาย..."

(วรรณคดีชาวบ้านจากบุคคำ : พระรถเมรี  
หน้า ๒๒๘)



ตอนที่ นางสนมของเมรี พุดกับพระรถ ว่า

"จาร์ไปใครจ๊ะเชื่อ ชักนำเข้าเรือ ชักเสื่อเข้าบ้าน...ยิงกระบด คัดคุดคุด  
ทาน ตัดหัวเสียบประจาร์ วดานหนรี"

"สนุกแต่นาย ยามเมื่อขุนวาย จารตายกอรคั่น ใครจะมาปราชนี อีศรี-  
หมักรวัน..."

(วรรณคดีชาวบ้านจากบุดคำ : พระรถเมรี  
หน้า ๔๒๗)

เนื้อความตอนท้ายได้แสดงถึงความรู้สึกของชนชั้นต่ำที่ว่า ถ้าหากคิดกบด  
ก็จะถูกเสียบประจาร์ ผู้ที่สนุกก็คือนาย แต่เมื่อเกิดความวุ่นวาย ผู้ที่ตายคือ พวกตน  
จากตัวอย่างในเรื่อง พระรถเมรี แสดงให้เห็นถึงสภาพการปกครองในรัฐ  
ที่มีการใช้อำนาจกดขี่ทารุณ ต่อประชาชน กล่าวคือ มีอำนาจเหนือกว่าในทุกด้าน  
การถูกเกณฑ์แรงงานตลอดจนสิ่งของเป็นสิ่งที่ฝืนใจของประชาชนอย่างมาก มิหนำ  
ซ้ำยังได้รับการทำโทษอีกด้วย หากมิถูกต้องตามกำหนด เรื่องดังกล่าวจึงเป็นเรื่อง  
"สนุกของนาย แต่บ่าวไพร่ตายก่อน" ความคับข้องใจดังกล่าวถูกสะท้อนออกมาใน  
วรรณกรรม ซึ่งโลกทรรศน์ของชาวใต้ต่อการปกครองดังกล่าว ย่อมไม่พึงพอใจและมีที่  
ทำต่อต้าน คัดค้านไปในตัว

ในข้อมูลมุขปาฐะ ได้สะท้อนภาพการไม่ยอมรับอำนาจของรัฐแบบจักรวาล  
ที่รัฐแบบจักรวาลใช้อำนาจเข้ามามีถึงรัฐเล็ก ๆ ตามคติของประชาชน เช่น การถูก  
เกณฑ์คน การถูกเกณฑ์แรงงาน เป็นต้น ลักษณะที่ปรากฏให้เห็นคือ รัฐแบบจักรวาล  
มักจะนำความเดือดร้อนเข้ามาสู่รัฐเล็ก ๆ ของประชาชน ดังเช่นในเพลงกล่อมเด็ก  
กล่าวไว้ว่า

นกเขาเหอ

เกาะเลาไม้พุก

พ่อแม่เขาอยู่หนูก

พาลูกไปทุ่มไวนวัง

ฝนตกฟ้าร้อง

ไม่เห็นหน้าน้องทองร้อยซัง

พาลูกไปทุ่มไวนวัง

นั่งกินแต่น้ำ...ดา

(โลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลง  
กล่อมเด็ก หน้า ๖๐)



เพลงบทนี้เปรียบเทียบบุตรเป็นนกเขา ที่ไปยึดเอาไม้ผุ เป็นที่พึ่ง ซึ่งพึ่งพิงไม่ได้ เหมือนกับพ่อแม่อายุร่วมกันสลายแต่ปล่อยให้ลูกไปเป็นเด็กรับใช้ในวัง ซึ่งก่อให้เกิดความลำบาก นำหาวาดหัว<sup>๑</sup> และความทุกข์ระทมแก่เด็กเป็นอย่างมาก

ในส่วนที่เกี่ยวกับโลกทรศน์ที่มีต่อชนชั้นปกครอง อาจพิจารณาได้ใน ๒ แง่มุม โดยกำหนดเกณฑ์จาก "ระดับ" ของชนชั้นปกครองคือ

๑. ชนชั้นปกครองระดับสูง

๒. ชนชั้นปกครองระดับต่ำ

๑. ชนชั้นปกครองระดับสูง ในที่นี้หมายถึง กษัตริย์ หรือเจ้าผู้ครองนคร บุคคลดังกล่าวจะต้องมีลักษณะ "พิเศษ" ที่ต่างไปจากบุคคลธรรมดา เป็นต้นว่า มีวิชาความรู้ มีคุณธรรม มีไหวพริบ ปฏิญาณ มีบุญวาสนา ฯลฯ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง เช่น

วันการ ในเรื่องวันการคำกาพย์ เป็นคนโง่เขลา แต่มีบุญวาสนา

วิมราช หรือ ปองครก ในเรื่อง ปองครกคำกาพย์ เป็นผู้ยึดมั่นในคุณธรรม มีความเมตตากรุณา

พระรถ ในเรื่องพระรถเมรี เป็นผู้มีความกตัญญู

สัชนู ในเรื่อง สิ้นนุราช เป็นผู้วิชาฝีมือ

ฯลฯ

วรรณกรรมเหล่านี้แม้บางเรื่องจะเป็น "ชาดก" ซึ่งตัวเอกจะต้องเป็นผู้มีบุญญาธิการ ตลอดจนคุณธรรมอย่างแน่นนอน ซึ่งอาจมีผู้ท้วงติงว่า ลักษณะเช่นนั้นอาจบ่งบอกได้ว่าเป็นโลกทรศน์ของชาวใต้ ทั้งนี้จะต้องเข้าใจว่า โลกทรศน์เกี่ยวกับผู้ปกครองในส่วนนี้โดยมากจะมีลักษณะเป็น "สาก" คือ ผู้ปกครองควรเป็นคนดี มีความสามารถ หรืออื่น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะร่วมในความคิดของมนุษยชาติ ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับผู้ปกครองของชาวใต้จึงสามารถที่จะสอดคล้องกับแนวคิด ดังกล่าวได้

<sup>๑</sup>จำเริญ แสงดวงแข โลกทรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลงกล่อม-  
เด็ก หน้า ๖๐



มิใช่มุ่งจะศึกษาเฉพาะโลกทรรศน์ที่แตกต่างออกไปเพียงด้านเดียว และที่สำคัญเราต้องยอมรับว่า ข้อมูลที่นำมาเสนอดังกล่าว ปรากฏเป็นหลักฐานชัดเจนในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้

โลกทรรศน์ดังกล่าว นอกจากจะปรากฏออกมาในรูปบุคคลิกภาพของตัวละครเอกแล้วยังมีการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับผู้ปกครองในเนื้อเรื่องอีกด้วย เช่น ในเรื่องพระรถเมรี มีการเสนอว่า กษัตริย์ควรมีทศพิธราชธรรม เรียกค่าพินัย ค่าส่วยอากร แต่พอควร ในสุทธกรรมชาดกได้กล่าวถึงเมืองที่กษัตริย์ไม่อยู่ทศพิธราชธรรมว่า เป็นเมืองที่ไม่ควรอยู่ เป็นต้น

มีข้อสังเกตบางประการ เกี่ยวกับโลกทรรศน์ของชาวไทยภาคใต้ ที่มีต่อผู้ปกครองชั้นสูง ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ พบว่า กษัตริย์ในรัฐแบบจักรวาลมิได้มีบทบาท หรืออิทธิพลต่อประชาชนในรัฐตามคติของประชาชนมากมายแต่ประการใด อาจมีบ้างเป็นครั้งคราว และดูเหมือนว่าจะห่างเหินต่อวิถีชีวิตของผู้คนทั่วไป ทั้งนี้ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนว่า ในธรรมเนียมการกล่าวคำประณามบทของวรรณกรรมปักษ์ใต้จะไม่กล่าวถึงกษัตริย์ในอยุธยา หรือในรัตนโกสินทร์แต่อย่างใด และไม่ได้กล่าวถึงเจ้าเมืองใหญ่ของปักษ์ใต้ด้วย การประณามบทของวรรณกรรมภาคใต้จะเริ่มด้วย การบูชาพระรัตนตรัย บิดามารดา ครูบาอาจารย์ และเทพเจ้า ซึ่งจะต่างจากวรรณกรรมของราชสำนัก ที่สร้างขึ้นเพื่อกษัตริย์ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากเงื่อนไขของความสัมพันธ์นั่นเอง กล่าวคือ สำนักของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ราชสำนัก หรือ รัฐแบบจักรวาล มีอำนาจต่อชีวิตของเขาจริง แต่เป็นอำนาจที่ห่างไกลจากชีวิตจริงของเขา ดังนั้นอำนาจผู้ปกครองที่มีอิทธิพลกดดันต่อชีวิตเขาจริง ๆ นั้น เป็นบุคคลใกล้ ๆ ตัวเขา เช่น นายบ้าน พ่อเมือง หัวเมือง กรมการ เป็นต้น ภายหลังแนวคิดเกี่ยวกับประณามบทในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้อาจเปลี่ยนไปบ้าง

๒. ชนชั้นปกครองระดับต่ำ ในที่นี้หมายถึง เจ้าหน้าที่ของรัฐทั่ว ๆ ไป เช่น เสมียน ข้าหลวง เป็นต้น



แต่ก่อนแต่ไร

หมาไม่หอนเห่า

มานั่งแฝงเสา

หอนเจ้านายเอง

(โลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลง  
เพลงกล่อมเด็ก หน้า ๗๖)

เพลงกล่อมเด็กข้างต้น แสดงให้เห็นถึง ข้าราชการผู้น้อย (หมา) ชอบ  
ประจบสอพลอยยกย่อง (หอนเห่า) เจ้านายตน เพลงกล่อมเด็กบางเพลงแสดงให้เห็น  
เห็นว่า มีระบบการ "รับของกำนัล" ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในวงราชการไทย ดังเพลงกล่อม-  
เด็กที่ว่า

นกคุ้ม

อิหรีมดินเทียน

เทียมได้ผิวหมียน

นั่งเปียนแต่เล็บ

ไม้ฟันไม้ตองไม้ตองหา

ผักบุงชายน่าไม่ผักเก็บ

นั่งเปียนแต่เล็บ

เก็บของกำนัลผิว

(โลกทรรศน์ไทยภาคใต้ หน้า ๗๓)

เพลงกล่อมเด็กข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าหญิงที่แต่งงานกับข้าราชการ "ไม่ต้อง  
ทำงานหนัก และชี้ให้เห็นถึงการรับของกำนัล ซึ่งอาจนำไปสู่การปฏิบัติหน้าที่โดยมิ  
ชอบของข้าราชการ

จะเห็นได้ว่า โลกทรรศน์ของชาวใต้ที่มีต่อข้าราชการนั้น ส่วนมากเป็นไปใน  
ทางไม่ดี ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นในเพลง-  
กล่อมเด็กเพลงหนึ่งจึงได้เปรียบเทียบข้าราชการว่า เป็นหมา ดังที่กล่าวไว้ว่า

เรียกหมาเหอ

เรียกมาหมาหมา

หมาเฝ้าเหอว่าหมาพระยา

หรือว่ามันเลือกที่ขบ

ขบแข็งหรือว่าขบบา

หมาเหอหมันไม่หอนพบ

หมันเลือกที่ขบ

ขบเจ้าทองร้อยซังเออ

(โลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลง  
กล่อมเด็ก หน้า ๗๔)



๒.๓ ชาวไทยภาคใต้ ยอมรับว่า ข้าราชการมีฐานะและศักดิ์ศรีสูงกว่า  
ชาวบ้านธรรมดา สำหรับหญิงสาวที่ได้แต่งงานกับข้าราชการ จะมีหน้ามีตาเป็นที่  
อิจฉาของคนอื่นในท้องถิ่นนั้น ๆ ดังเพลงกล่อมเด็กที่ว่า

|                          |                          |
|--------------------------|--------------------------|
| ฮา...เอ้อ...โปกเปล...เหอ | โปกไว้ได้ย่านอวด         |
| ได้ผ้าเป็นตำรว           | ไม่พักทำอายไหร           |
| ดีสร้อยให้น้องแวน        | ดีแหวนให้น้องไส          |
| ไม่พักทำอายไหร           | โปกเปลเวหา...เอ้อ...น้อง |

(โลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลง  
กล่อมเด็ก หน้า ๗๕)

|                       |                       |
|-----------------------|-----------------------|
| นกคุ้ม                | อีหุ้มดินเทียน        |
| เทียมได้ผ้าเหมียน     | นั่งเขียนแต่เล็บ      |
| ไม้พินไม้ตองไม่ต้องหา | ผักบุงขายนาไม่พักเก็บ |
| นั่งเขียนแต่เล็บ      | เก็บของกำนัลผ้า       |

(โลกทรรศน์ไทยภาคใต้ หน้า ๗๓)

เมื่อพิจารณาโลกทรรศน์ของชาวไทยภาคใต้ที่มีต่อชนชั้นปกครองระดับสูง  
ซึ่งหมายถึงกษัตริย์ จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ในช่วงแรกค่อนข้างจะห่างเหิน และ  
ประชาชนมีทหรสนะที่ไม่ค่อยดีนักต่อกษัตริย์ ต่อมาโลกทหรสน์ดังกล่าวมีแนวโน้มว่า  
จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่ยอมรับในสถาบัน  
กษัตริย์มากขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเงื่อนไขของการปกครอง บทบาทตลอดจน  
หน้าที่ของกษัตริย์เปลี่ยนไปนั่นเอง

สำหรับโลกทหรสน์ของชาวไทยภาคใต้ที่มีต่อชนชั้นปกครองระดับต่ำ อันได้  
แก่ ข้าราชการทั่วไป จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ของข้าราชการกับประชาชนจะใกล้  
ชิดกว่าความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับประชาชน ข้าราชการเข้าไปมีบทบาทต่อ  
ประชาชนในฐานะของเจ้านาย เป็นผู้ใช้อำนาจนั้น ๆ กระทำต่อประชาชน และ  
จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ทหรสนะของประชาชนส่วนใหญ่ที่มีต่อข้าราชการ



ค่อนข้างติดลบ ความเกลียด ความกลัว และอื่น ๆ ของประชาชนที่มีต่อข้าราชการ  
ที่มีอยู่ในครั้งก่อนยังสืบทอดมาถึงปัจจุบันและมีแนวโน้มว่าจะดำรงอยู่ต่อไป โลกทรรศน์  
ดังกล่าวได้ปรากฏในพฤติกรรมของชาวใต้อย่างชัดเจน ชาวใต้ยอมรับในฐานะอำนาจ  
เกียรติยศของข้าราชการ ทำให้ชาวใต้จำนวนหนึ่งพยายามให้บุตรหลานของตนเข้า  
รับราชการ ขณะเดียวกัน ความรู้สึกว่า ข้าราชการมีอำนาจ และชอบใช้อำนาจ  
ก็ทำให้ชาวบ้านไม่นิยมคบค้าสมาคมกับข้าราชการ และดูถูกคนที่ประจบสอพลอ  
ข้าราชการด้วย

### ค. โลกทรรศน์เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในสังคม

กล่าวกันว่าสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด  
แต่เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันในสังคมหนึ่งๆ ย่อมจำเป็นต้องมีการ "พันธนาการ"  
จากกฎเกณฑ์ที่ผู้คนและสังคมกำหนด อย่างไรก็ตาม "สิทธิและเสรีภาพ" ในความคิด  
ความรู้สึก ย่อมมีอยู่ และปรากฏเป็นโลกทรรศน์ของบุคคลของกลุ่มขึ้นได้ ดังจะพบ  
ว่าโลกทรรศน์เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในสังคม ของชาวไทยภาคใต้ มีลักษณะดังนี้

๑. นิยมความเป็นอิสระ ชาวใต้นิยมความเป็นอิสระ ไม่ชอบอยู่ใต้  
อำนาจบังคับบัญชาของใคร ซึ่งถ้าหากดูถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของดินแดน  
ภาคใต้ จะพบว่าหัวเมืองทางใต้มัก "กบฏ" ไม่ยอมขึ้นกับเมืองหลวงของรัฐแบบ  
จักรวาลหลายต่อหลายครั้ง การแข็งเมืองเช่นนี้ย่อมแสดงถึงความต้องการเป็นอิสระ  
ทางการเมือง และเมื่อพิจารณาในวิถีชีวิตของชาวใต้ พบว่า ชาวใต้ไม่นิยมทำงาน  
รับจ้างเป็นคนรับใช้ แม้จะมีฐานะยากจนก็ตาม เพราะเห็นว่าผู้รับใช้ต้องปฏิบัติเอาใจ  
นายจ้าง การเป็นคนรับใช้จึงเป็นงานที่เสียเกียรติ<sup>๑</sup>

เพลงกล่อมเด็กเพลงหนึ่ง ได้สะท้อนภาพการที่พ่อแม่ให้ลูกไปเป็นคนรับใช้  
ผู้อื่น ไว้ว่า

<sup>๑</sup>ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ  
สงขลา โลกทรรศน์ไทยภาคใต้ หน้า ๗๕



นกเจี๋ยว

เกาะเรียวไม้พุก

พ่อแม่อยู่หนูก

ลูกไปใช้นาย

ฝนตกฟ้าร้อง

พ่อแม่หลับบาย

ลูกไปใช้นาย

นั่งกินแต่น้ำตา

(โลกทรรศน์ไทยภาคใต้ หน้า ๗๕)

เพลงกล่อมเด็กข้างต้น ได้เสียดสีพ่อแม่ ที่ส่งลูกไปเป็นคนรับใช้ของผู้อื่น โดยเปรียบเทียบว่าเป็นเสมือนไม้ผุ ยึดเป็นที่พึ่งไม่ได้ ทำให้มองเห็นว่า คนใต้ไม่นิยมเป็นคนรับใช้สืบเนื่องมาจากนิยมในความเป็นอิสระนั่นเอง

๒. มีความรักและห่วงหาในสิทธิและเสรีภาพ ชาวใต้มีความรักและเสรีภาพของตนอย่างยิ่ง มีคนภาคกลางแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคนใต้ไว้ว่า

คนภาคใต้ของสยามนั้นมีหัวปักไฟในทางการเมืองยิ่งกว่าคนภาคอีสานมากนัก... เป็นเลือดของเจ้าถ้อยหมอความเป็นเลือดของคนที่ยึดถือความเป็นธรรมตามสิทธิแห่งผลประโยชน์ของตน และจะต่อสู้ไปเพื่อความเป็นธรรมนั้นอย่างหัวชนฝา แต่ภาคใต้ก็ผิดกับภาคอีสานอยู่อย่างหนึ่ง เป็นความผิดแผกที่ทำให้คนทั้งสองภาคนี้ มีวิถีชีวิตทางการเมืองที่แตกต่างกัน นั่นคือ ดินแดนภาคใต้เป็นแผ่นดินคอดที่มีทะเลขนานอยู่สองด้าน ทำให้มีอากาศเย็นสบายตลอดปีและมีฝนตกอยู่เสมอ ประชาชนส่วนใหญ่จึงทำมาหากินอยู่บนทรัพยากรแผ่นดินอุดมสมบูรณ์ หากจะคิดถึงเรื่องราวทางการเมืองก็มักจะคิดด้วยความสุขุมรอบคอบ<sup>๑</sup>

ด้วยความรักห่วงหาในสิทธิและเสรีภาพประกอบกับ ความเป็นเจ้าถ้อยหมอความ ทำให้ชาวใต้ ไม่ค่อยยอมรับในบางสิ่งง่ายเกินไป และไม่ค่อยยอมรับกฎหมายที่เห็นว่าไม่เป็นธรรม หากถูกบังคับจากทางราชการมาก ๆ ก็จะต่อสู้เพื่อพิทักษ์สิทธิของตน เมื่อสู้ไม่ได้ก็จะหลบหนี จนกลายเป็นปัญหาทางการเมืองการปกครองมาเป็นเวลานาน บางส่วนที่หลบหนีก็จะไปเข้าร่วมกับขบวนการของคอมมิวนิสต์ ซึ่งใน

<sup>๑</sup> รัตน์ ยาวะประภาส อ้างอิงมาจาก ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา โลกทรรศน์ไทยภาคใต้ หน้า